

UDK: 340.132
340.114

Pregledni rad
Rad je primljen/Received: 17.01.2024;
Prihvaćen/ Accepted: 19.04.2024.

Mane Narančić¹

ULOGA DRŽAVE U STVARANJU I PRIMENI PRAVA, TEORIJSKO-PRAVNI ASPEKT

Sažetak: Svaka pravna norma treba da se realizuje kroz sistem institucije države. Cilj svake države je da se pravo primenjuje, čime će pravni poredak da bude efikasan. Sa regulisanjem pravne norme, država reguliše određene društvene odnose koji su bitni za samo funkcionisanje države. Međutim, ako se ne ostvari primena prava, onda ni samo donošenje određene pravne norme nema nikakav značaj. Za državu nije samo važno stvoriti pravo, odnosno doneti pravne norme, već je još važnije primeniti ih'. Primenom prava ostvaruju se zadaci prava i države koji prvenstveno štite vrednosti vladajuće klase kroz tri stuba institucije vlasti, sudska, izvršna i zakonodavna. Iako su odvojene po svojoj funkcionalnosti, svaka vlast želi da ostvari određeni povratni uticaj i time još više učvrsti svoj uticaj na drugu instituciju vlasti.

Ključne reči: Država, pravne norme, društveni odnosi, dispozicija, primena prava, jednakost, sankcija

Uvod

Danas se kod primene prava od strane države uvek podrazumeva teritorijalni princip važenja prava, imajući u vidu važenje i primena prava u okviru određene države. Nasuprot ovom principu postoji i

---

¹ Fakultet za pravo bezbednost i menadžment „Konstantin Veliki“, Niš, Univerzitet Union Nikola tesla, Beograd, mane.narancic@konstantinveliki.edu.rs

princip personaliteta, gde se na lice ne primenjuje pravo države čiji je on državljanin, bez obzira na kojoj se teritoriji države nalazi, teritoriji svoje ili druge države. U pogledu diplomatskih predstavnika se ne primenjuje teritorijalni princip, već se primenjuje eksteritorijalnost odnosno gde se diplomatska predstavništva nalaze na teritoriji svoje države. Ako bi prekršili pravo i interes države gde se nalaze, proglašavaju se nepoželjnim ličnostima (*persona non grata*) i kao takvi su dužni da u određenom vremenskom periodu napuste zemlju u kojoj se nalaze. Izvesne pravne norme ne važe za strance već samo za državljane (služenje vojske, sticanje nepokretnosti, sticanje izvesnih zvanja i položaja).

„Uloga države u stvaranju i primeni prava, teorijsko-pravni aspekt”

Svaka norma sadrži u sebi određeno ponašanje. U zavisnosti od ponašanja po objektivno važećoj normi određuje se sud vrednosti koji može biti pozitivan ukoliko je ponašanje pozitivno i u skladu sa važećom normom ili negativan sud vrednosti ako je ponašanje negativno. Norma koja se smatra objektivno važećom fungira kao merilo za stvarno ponašanje pri čemu je „stvarno ponašanje na koje se odnosi sud vrednosti, koje sačinjava predmet vrednovanja, ponašanje koje ima pozitivnu ili negativnu vrednost, jeste bistvena činjenica koja postoji u vremenu i prostoru, jeste deo stvarnosti”² Sama bistvena činjenica se može uporediti sa normom i oceniti kao vredna ili protivna vrednosti i može imati pozitivnu ili negativnu vrednost. Ono što se vrednuje jeste stvarnost. Aktima ljudske volje mogu se stvoriti norme koje protivureče i imaju suprotne vrednosti od stvarnosti. Ako je po jednim dobro po drugima može biti rđavo. Norme su propisali ljudi prema tome važnost određenog ponašanja ne isključuje mogućnost i suprotnog ponašanja. Ako se sudovi vrednosti koji iskazuju neku objektivnu vrednost označe kao objektivni, a sudovi vrednosti koji iskazuju neku subjektivnu vrednost kao subjektivni sudovi, onda treba voditi računa o tome da

---

² Келзен.Х., *Чиста теорија права*, Гутенбергова галаксија, Београд, 2000, 23

se predikati „objektivan” i „subjektivan” odnose na iskazane vrednosti, a ne na funkciju suđenja kao funkciju saznanja. U ovom slučaju sud mora da bude svagda objektivan, tj. mora da usledi bez obzira na želju i htenje onoga ko sudi kao i „vrednosti koje se zasnivaju na pravdi ne sastoje se, istina iz odnosa prema nekom interesu, nego iz odnosa prema nekoj normi”³ Pojam pravne norme (lat. mera, standard, pravilo) predstavlja pravilo o ponašanju ljudi čiju primenu nadzire država. Ona u sebi sadrži sledeće karakteristike: Prvo, predskriptivni iskaz daje saznanja o onome što treba da bude., drugo, heteronomnost norme –zapovest (a ne savet ili molba)., i treće, prinudnost pravne norme. Pravne norme se mogu podeliti na: imperativne bez mogućnosti da ih subjekti menjaju i ovde je dispozicija u formi zapovesti., i disjunktivne, gde subjekti imaju izvestan vid slobode u pogledu ponašanja koje norma od njih traži. One se dalje dele na: alternativne, subjekt bira jedan od ponuđenih vidova ponašanja. (Primer: prilikom zaključenja braka bračni drug može: „da zadrži svoje prezime”., „da kao prezime uzme prezime drugog bračnog druga”., kao i „da kao prezime uzme oba njihova prezimena.”)., dispozitivne, gde je najveći mogući stepen ponašanja subjekata u okviru zakonom definisanih granica („ kupac plaća kupovnu cenu u onom mestu, onda i onako kao što je ugovoreno”). Svaka pravna norma ima dva osnovna elementa i to su: dispozicija i sankcija. Njihova veza je delikt, a pre svega toga dolazi pretpostavka dispozicije. Pretpostavka dispozicije je onaj deo pravne norme koji određuje činjenice koje moraju postojati da bi se dispozicija primenila. Pravne činjenice predstavljaju činjenice ili okolnosti za čije nastupanje norma vezuje nastanak, promenu ili prestanak pravnog odnosa. Pravne činjenice se dele na: događaje., prirodne (rođenje, smrt, protok vremena)., i društvene (rat, vanredno stanje, javni interes). Ljudske radnje se mogu podeliti na: dozvoljene (voljne-pravni poslovi)., i nedozvoljene (delikti). Dispozicija (lat. raspored, razmeštaj) predstavlja bitan i najvažniji deo norme. Ona nam daje primarno, uslovno i alternativno pravilo koje predviđa da mora, sme ili može da se nešto čini, ne čini ili trpi. Po sadržaju dispozicija može biti: naređujuća („svako je dužan da čuva životnu

---

³ Келзен.Х., *Општа теорија права и државе*, Архива за правне и друштвене науке, Београд, 1951, 60

sredinu”), zabranjena („zabranjeno je kloniranje ljudskih bića”), i ovlašćujuća („svako ima pravo na jednaku pravnu zaštitu”), a delikt je radnja koja je suprotna ponašanju propisanom u dispoziciji. Predstavlja uslov za koji pravna norma vezuje sankciju. Obično shvatanje, po kome izvesna vrsta ljudskog ponašanja izaziva pravnu sankciju zato što predstavlja delikt nije tačno. Ono je delikt zato što izaziva sankciju. U tradicionalnoj teoriji krivičnog prava pravljena je razlika između „mala in se”(ponašanje koje je zlo po sebi) i „mala prohibita” (ponašanje koje je zlo jedino zato što je zabranjeno od strane pozitivnog društvenog poretka)⁴ Mi smatramo da svaki čovek poseduje određenu genetsku predispoziciju koju dobija svojim rođenjem, ali da se svako ponašanje može korigovati u toku razvoja ličnosti čoveka u skladu sa uticajem sredine i pravičnim obrazovanjem kao i to da „delikt je krivičan ako za posledicu ima krivičnu sankciju, a građanski ako ima građansku sankciju”⁵ Delikt se može podeliti na: krivično- pravni., i građansko-pravni. Delikt povezuje dispoziciju i sankciju. Pored radnje koja je u suprotnosti sa dispozicijom, mora postojati i izvestan psihički odnos subjekata prema toj radnji. Ljudi su između sebe tako povezani, da mogu da odgovore svim izazovima u cilju borbe za opstanak. Svi ljudi su povezani u jedan jedinstveni sistem, koji se zove država. „Čovek ne može poznavati slobodu, a da je ne poseduje: on mora biti slobodan, da bi bio slobodan. Sloboda nije jednostavno položaj (stanje) što ga on ima, nego delatnost koje on prihvata kao samosvestan subjekt”⁶. Postavljamo pitanje da li sloboda mora biti neograničena, ili u toj slobodi mora postojati neko ograničenje, koje svaki sistem sa sobom nosi? Smatramo da ukoliko sloboda čoveka, ne ugrožava druge ljude, ona mora biti apsolutna i neograničena, ali ako ta sloboda ugrožava prava ostalih ljudi, ona se mora ograničiti i staviti u jedan određeni odnos, koji će zaštititi, pre svega vladavinu prava ostalih ljudi u državi, jer „sloboda čovečanstva sastoji se u tome da se ne povinuje nikakvom drugom zakonu, doli onom kojem sam um daje svoju

---

⁴ Hall. J., *Prelegomena to a Science of Criminal Law*, 1941, (549-580)

⁵ Келзен. X., *Онита теорија права и државе*, Архива за правне и друштвене науке, Београд, 1951, 62

⁶Marcuse Herbert, *Ум и револуција*, Веселин Маслеша, Сарајево, 1966, 57

saglasnost”⁷. Zato je reč tolerancija veoma značajna, jer je ona u određenom odnosu između slobode, istine i jednakosti svih ljudi. Tolerancija se javlja kao „nužno zlo što se nameće društvu, koje ne može da ugnjetava one koji drukčije misle”⁸. Ona iziskuje sposobnost komunikacije i time, pre svega vrlinu da se drugi sasluša, da se drugome može prići, i da se može shvatiti ozbiljno. Posедује visoku meru duhovne slobode i sposobnosti, da se za sebe obrazuje pouzdano mišljenje. Netolerantni ljudi se najčešće uznemiravaju od mišljenja drugih. Oni nisu u stanju da savladaju svoju kompleksnost, jer nisu otvoreni za pluralizam u društvu. Ne žele da svoje stavove i mišljenja revidiraju, jer imaju određene predrasude o stavovima drugih ljudi. Nagrada za toleranciju je istinska sloboda i nezavisnost. Kroz razne tokove istorije nalazimo različite termine i pojmove, kako država može da zlostavlja i zloupotrebljava prava svojih građana, a da im pritom uskraćuje elementarne slobode, koje vredaju svakog pripadnika te zajednice. Kroz sam proces formiranja ideje vlasti, možemo doći do ideje prava, koja ne može biti ništa drugo nego pravda. Znamo da je pravedno ujedno i istinito, dobro, lepo i da predstavlja vrednost koja se ne može izvesti, ni iz kakve druge vrednosti, jer „Pravo je ona stvarnost čiji je smisao da služi pravnoj vrednosti, ideji prava”⁹. Pravda, u stvari to i jeste, ukoliko se posmatra kao ljudska osobina, tj. vrlina. U subjektivnom smislu, se ona definiše kao duhovna nastojenost, koja je usmerena na objektivnu pravdu, kao recimo istinitost na istinu. Ovde je samo reč o toj objektivnoj pravdi. Ona kao objekat svog vrednovanja uzima sasvim drugi predmet, a ne onaj na koji je usmeren moralni vrednosni sud: moralno dobar je uvek samo neki čovek, neka ljudska volja, ili neki čovekov karakter. Pravedan u smislu objektivne pravde može biti samo neki odnos među ljudima. Sam ideal moralno dobroga, predstavlja se u idealnom čoveku, dok se ideal pravde predstavlja u idealnom društvenom poretку. Pravdu možemo definisati i sa nekog drugog gledišta, sa jedne strane, pravednim se mogu nazvati primena nekog zakona ili pokoravanje tom zakonu, i

---

⁷Ласк Емиљ, *Филозофија права и краћи списи*, Београд, 2005, 34

⁸Наведено према: Кауфман Артур, *Право и разумевање права*, Гутенбергова галаксија, Ваљевска штампариија, 1998, 335

⁹Radbruch Gustav., *Филозофија права*, Нолит, Београд, 1973, 44

ista se onda naziva zakonitom. Ovde u svakom slučaju nije reč o onoj pravednosti koja se meri po pozitivnom pravu, nego o onoj po kojoj se meri pozitivno pravo. Pravda, može da se shvati, i da predstavlja određenu jednakost. Ona se može vezivati za dobra ili za ljude: pravedna je nagrada ona, koja odgovara vrednosti rada, ali i kazna, koja pogađa jednoga, isto kao i drugoga. Sa druge strane, ona po svome merilu, može biti apsolutna ili relativna jednakost: nagrada ravna radu, ali kažnjavanje nekolicine, srazmerno njihovoj krivici. Do realizacije pravde je veoma dug i trnovit put, koji zahteva mnogo upornosti i odricanja, kako bi se čovek izborio sa svim neprilikama koje se nalaze na tom putu, jer „pravda je mnogo više od proste vrline, jer se, da bi bila efikasna i operativna, mora materijalizovati kroz zakonodavstvo, kroz institucije. To je krajnji cilj kome mora da teži demokratsko društvo i ne može da se svede na kvalitet ili način bitisanja pojedinaca”¹⁰. Ako se osvrnemo na današnje „proceduralne teorije pravde” uglavnom možemo govoriti o dva modela i to: ugovorni model Džona Rolsa (John Rawls) i model diskursa Jirgena Habermasa (Jirgen Habermas). Rols smatra da svi koji moralno rasuđuju, treba ih premestiti u jedno fiktivno prvobitno stanje („original position”), koje isključuje razlike u moći, i kojima se jamče podjednaka prava na slobodu, i suština stvari, svakoga ostavlja u neznanju o pozicijama koje bi sam zauzeo u nekom budućem poretku. Ovde se otvaraju dva pitanja koja su najvažnija; prvo podjednako pravo, i šansa za sve, koje podrazumeva osnovne slobode za sve ljude, i drugo; sloboda i pravda su ispred svih sposobnosti povećanja životnog standarda. Habermas zastupa stav, da sve ispravne sadržaje može da dobije iz procesa racionalne komunikacije, pri čemu kod teoretskog diskursa se govori o istini empirijskih činjenica, dok kod praktičnog diskursa reč je o ispravnosti normativnih iskaza. Ovde se pojavljuje realni problem koji nas uvodi u razmatranje sa pitanjem, da li se normativne norme mogu obrazlagati slično, kao i istinite činjenice? Pored ovog pitanja, postoji i problem, da li pravne argumentacije spadaju u model racionalnog diskursa? Habermas stoji na stavu, da kod praktičnog diskursa, sasvim sigurno postoji određena saglasnost o racionalnom saznanju. Ovaj konsenzus izvodi iz „snage boljeg argumenta” koji

---

¹⁰Kamps. Viktorija., *Јавне врлине*, ИП Филип Вишњић, 2007, 23

leži u osnovi sklopa argumentacije, i koji najbolje opstaje u uslovima „ideane govorne situacije”¹¹. Halm Perelman (Halm Perelman) pravdu deli na:¹² formalnu i apstraktnu pravdu, gde kaže „pravda je načelo delanja prema kojem bića, suštinski iste kategorije, treba da budu tretirana na isti način”. Pravilo pravednosti je osnov praktične racionalnosti, pri čemu se dolazi do zaključivanja o načelu identiteta. „Jedan oblik principa identiteta, mogao bi se shvatiti kao posledica pravednosti”¹³. Da bi pravilo pravednosti bilo primenjeno, neophodno je klasifikovati predmete i interpretirati situacije, oslanjajući se na ranije situacije (precedents). Samim tim postoji osnov prelaska sa prošlih na buduće slučajeve. Pravilo pravednosti važi za svaku argumentaciju, pri čemu pravo ima vrednost paradigme. Za argumentaciju je vreme i tradicija osnovna dimenzija, iz koje crpi i svoj smisao i mogućnost. „Ono što je lišeno bilo kakve veze sa prošlošću može se nametnuti samo silom, a ne i umom”¹⁴. Prilikom razmatranja istorijskog iskustva, Perelman uvodi načelo inercije, gde kaže: „Inercija je ta koja objašnjava primenu pravila pravednosti na bića, koja se smenjuju u vremenu”¹⁵. Svaki čovek da bi uspeo da se izbori sa svojim unutrašnjim bićem i da psihički bude što bolje pripremljen, mora da bude veoma jak, kako bi savladao sve nedaće koje stoje na tom putu, u toku realizacije pravde. Na pravdi zasnovano društvo je moguće, samo, kada su proklamovana politička građanska prava izbora, kontrole vlasti, opozicije, slobodnog udruživanja, preobrazu u pravo na neposredno odlučivanje, ili da nam ukaže, da je svaka „borba za pravdu, kao jednakost, ustvari, nije borba za pravednu raspodelu u okvirima postojećeg načina proizvodnje, već za takav oblik proizvodnje koji isključuje mogućnost sebičnog prisvajanja društvenog bogatstva”¹⁶. Jedan od neophodnih uslova postizanja pravde jeste sloboda za sva živa bića, jer bez slobode nema osnovnih uslova razvijanja bilo kakvog ljudskog udruživanja, u jedan organizovani sistem, kakva je

---

¹¹Наведено према: Кауфман Артур, *Право и разумевање права*, Гутенбергова галаксија, Ваљевска штампарија, 1998, 166

¹²Haim Perelman., *Право, морал и филозофија*, ИП Култура Београд, 1983, 20

¹³Haim Perelman., *Justice et Raison*, 1970, 26

¹⁴Haim Perelman., *Le Champ de l' Argumentation*, 1970, 55

¹⁵Haim Perelman., *Перелманова нова реторика*, филозофске студије, 1981, 47-86

¹⁶Животић Миладин, *Аксиологија*, Загреб, 1986, 204

država. Ljudi su između sebe tako povezani, da mogu da odgovore svim izazovima u cilju borbe za opstanak. Svi ljudi su povezani u jedan jedinstveni sistem koji se zove država. Imajući u vidu vrednost kao jedinstvo između ontološkog i logičkog karaktera treba sagledati suštinu dobra u užem smislu, gde ono predstavlja vrhovnu vrednost i u širem smislu gde obuhvata i sve ostale vrste vrednosti. Čovek može pasti u iskušenje da u pravdi vidi samo jedan pojavni oblik –moralno dobro. Aristotel razlikuje dobro koje ima instrumentalnu vrednost kao vrednost za postizanja nekog drugog cilja, kao i dobro radi njega samog, gde je, „ najviši cilj onaj za koji se opredeljujemo uvek radi njega samog i nikada zbog nekog drugog cilja”¹⁷. Odgovor na ovo pitanje se uvek nalazi u iskustvu, u stalnom ljudskom traženju i procenjivanju šta je najveće dobro. Za njega je to sreća (blaženstvo) gde postoji potpuna istina o vrednosti. „Nije mala razlika shvatiti najveće dobro kao nešto što se poseduje i kao nešto što se primenjuje, odnosno kao (duševno) stanje ili kao akciju.”¹⁸ Sreća se uvek nalazi u razumnoj delatnosti prema vrlini. Dobro se shvata kao način za ostvarenje opšteg –vrhovnog dobra pri čemu se određuje kao dobro po sebi, samostalno i nezavisno od drugog dobrog. Nasuprot njemu, postoji nesamostalno dobro, tj. dobro koje svoje svojstvo dobija od drugog radi postizanja nekog drugog cilja Sam pojam se shvata dosta intuitivno, a sa pokušajem racionalnog utvrđenja dolazi se najčešće do zamene nekom konkretnom vrstom posebnog dobra. Mur je tvrdio da je dobro najsavršenije stanje po sebi i predstavlja uživanje u ljubavi prema lepim stvarima i druženju sa dobrim ljudima. Sličnog razmišljanja zastupaju i hedonisti koji smatraju da je dobro samo ono što je poželjno. Na ovo poželjno je nemoguće izgraditi ni dobro ni moral, jedino ako se uzme u obzir da poželjnost izlazi iz morala a nikako obrnuto. I hedonizam (koji ne žive od svog rada i ne brinu za opstanak) i utilitarizam (koji očekuju određenu korist) zapravo prikazuju jednu krajnje iskrivljenu sliku pogleda na dobro. Za njih dobro predstavlja određeno zadovoljstvo, posebno kada je bez primesa. Smatraju da je „dobro ono što proizvodi najveću sreću za

---

¹⁷ Наведено према:Аристотел, *Никомахова етика*, Београд,1959, 13

¹⁸ Ibid., 15

najveći mogući broj ljudi”¹⁹ Samo dobro ima svoj opšti pojam koji je neodređen i teško može da karakteriše sve ljude na svetu da zaista budu srećni, jer prvo i osnovno ne žive u istim uslovima. A sama sreća predstavlja jedno subjektivno stanje od koga dosta često zavisi i materijalno blagostanje kao jedan od preduslova za srećan život. Ako je težnja za zadovoljstvom kod hedonista jedini pokretač kod delanja, a sa druge strane dobijamo određeni rezultat koji nam ukazuje da se stvarni pokretači nalaze u ljudskom nagonu tj. u potrebi za saznavanjem i delovanjem. Aristotel konstatuje da se čovek nikada ne bi vratio na nivo deteta iako isto bi mu sva dečja zadovoljstva bila zadovoljena, ili još manje bi pristao na ostvarenja nekih zadovoljstva nastalih iz nekih nečasnih radnji. Sam nastanak sveta, njegova suština i razvoj se svode na borbu za njegovo održavanje i opstanak. Iako je nastanak istorijski krajnje neodređen, svet ne ostaje u istom stanju već se vremenom menja i razvija. Sa promenom i razvitkom nastaje i dobro, jer je činjenica od koje mi ne možemo da pobegnemo da dobro zapravo nastaje ukoliko postoji i svet, u protivnom dobro neće postojati. Ono nije nezavisna kategorija od sveta već je uslovljena pojava koja se ne javlja odvojeno već u sadejstvu sa svetom, i kao takva predstavlja određeno jedinstvo bez koje ni svet ne bi mogao da postoji. Nije dovoljno samo dobro već je potreban i duh i um da bi postojanje sveta bilo kompletno. Aristotel smatra da je najveće dobro sreća (blaženstvo) jer „nju biramo zbog nje same, a ničega zbog nečeg drugog”²⁰. Postavlja se pitanje zašto bi svet uopšte nastajao ako treba jednom da nestane? U svakom slučaju svet bi morao da opstane dugo, jer bi samim tim imao dovoljno vremena da pronađe svoju svrhu, smisao, cilj, dobro i vrhovno dobro. Ako pogledamo sa strane samog čoveka termin najviše dobro bi se manifestovalo najčešće kroz sam opstanak čoveka kao pojedinca, ali i grupe ljudi povezanih u zajednici jer čovek sam za sebe u kosmosu ne može da opstane. Nasuprot kosmosa javlja se haos koji predstavlja sve što je protivno svetu. Haos je „proces ništenja, koji vodi u ništa, proces koji je ostvaren haos na račun kosmosa”²¹. Ako se uzme da je haos prethodio

---

¹⁹ Наведено према: Павичевић.В. *Основи етике*, БИГЗ, 1974, 13

²⁰ Аристотел, *Никомахова етика*, Београд, 1959, 242

²¹ Лукић.Р. *Систем филозофије права*, БИГЗ, 1995, 232

kosmosu smatra se da je to jedan haotičan proces, kao proces uništenja i propadanja koji mora preći u nešto drugo, ili potpuno nepostojanje ili u kosmos kao potpuno postojanje. Zato se dobro smatra postojanje jer suzbija i onemoćuje kaos, dok zlo predstavlja nepostojanje, kao proces uništavanja materije sopstvenom energijom. Pravdu možemo definisati i sa nekog drugog gledišta, sa jedne strane pravednim se mogu nazvati primena nekog zakona ili pokoravanje tom zakonu i ista se onda naziva zakonitom. Ovde u svakom slučaju nije reč o onoj pravednosti koja se meri po pozitivnom pravu, nego o onoj po kojoj se meri pozitivno pravo. Pravda može da se shvati i da predstavlja određenu jednakost. Ona se može vezivati za dobra ili za ljude: pravedna je nagrada ona koja odgovara vrednosti rada, ali i kazna koja pogađa jednoga isto kao i drugoga. Sa druge strane, ona po svome merilu može biti apsolutna ili relativna jednakost: nagrada ravna radu, ali kažnjavanje nekolicine srazmerno njihovoj krivici. Aristotelovo učenje razlikuje dve vrste pravde i to: komutativna pravda gde postoji jednakost vrednosti rada, ali i kazna koja pogađa jednoga isto kao i drugoga, srazmerna pravda –jednakost u postupanju sa različitim licima npr. oporezivanje srazmerno svojoj imućnosti, distributivna pravda – nagrađivanje i kažnjavanje prema zaslugi i krivici.²² Komutativna pravda zahteva najmanje dva lica, dok distributivna zahteva najmanje tri lica i važi u odnosu nadređenosti i podređenosti. Komutativna pravda je pravda privatnog prava, dok distributivna pravda je pravda javnog prava. Njihove zajedničke vrednosti se pojavljuju u pravdi i pravičnosti, jer se ovi termini mogu definisati na jedan od sledećih načina „ pravda i pravičnost nisu različite vrednosti, nego različiti putevi da se dođe do jedinstvene pravne vrednosti”.²³ Do realizacije pravde je veoma dug i trnovit put koji zahteva mnogo upornosti i odricanja, kako bi se čovek izborio sa svim nepravilnostima koje se nalaze na tom putu jer „pravda je mnogo više od proste vrline, jer se, da bi bila efikasna i operativna, mora materijalizovati kroz zakonodavstvo, kroz institucije. To je krajnji cilj kome mora da teži demokratsko društvo i ne može da se svede na kvalitet ili način bitisanja pojedinaca.”²⁴

---

²² Наведено према: Radbruh. G., *Филозофија права*, Нолит, Београд, 1973, 46-47

²³Radbruh. G., *Филозофија права*, Нолит, Београд, 1973, 48

²⁴ Kamps. Viktorija., *Јавне врлине*, ИП Филип Вишњић, 2007, 23

Svaki čovek da bi uspeo da se izbori sa svojim unutrašnjim bićem i da psihički bude što bolje pripremljen, mora da bude veoma jak kako bi savladao sve nedaće koje stoje na tom putu u toku realizacije pravde. Posebno je problematično što se pravda mora operativno materijalizovati kroz institucije sistema tj. kroz zakonodavstvo. Na pravdi zasnovano društvo je moguće samo kada se proklamovana politička građanska prava izbora, kontrole vlasti, opozicije, slobodnog udruživanja, preobrazu u pravo na neposredno odlučivanje, ili da nam ukaže da je svaka „borba za pravdu kao jednakost ustvari nije borba za pravednu raspodelu u okvirima postojećeg načina proizvodnje, već za takav oblik proizvodnje koji isključuje mogućnost sebičnog prisvajanja društvenog bogatstva”²⁵. Pojam moralne pravde je najuzvišenija vrednost pri čemu je pravedno dati drugom više no što se dobija, dati drugome bez naknade, žrtvovati i svoj život kao najveće dobro za drugoga. „Moralna pravda se odlikuje često time što i ne dobija ništa što vredi materijalno i što se može razmeniti za nešto drugo takođe od materijalne, novčane vrednosti već izvršene moralne dužnosti”²⁶. Davalac smatra da tu nije ništa njegovo, već da je sve dato od Boga, i svojim žrtvovanjem sebi obezbeđuje mesto posle smrti koristeći sve blagodate u večnom životu. Ovde dobitak nije materijalni već čisto duhovni- blaženstvo zbog izvršene moralne obaveze. U poređanju sa pravnom pravdom gde se razmenjuju materijalna dobra ili razmena novčanih vrednosti u određenom ekvivalentu ovde se takođe odstupa od načela jednakosti. Smatramo da pravda predstavlja određeni ideal kojeg je jako teško dostići na ovom stepenu razvoja ljudskog društva i proizvodnih snaga u savremenom svetu. Iz ontološkog reda i poretka u svetu proizilazi i red i poredak kao vrednost. Usled nadiranja haosa kosmos ne može da opstane i potrebno je da se sačuva postojanje sveta kao vrhovno dobro, i to predstavlja pozitivno svojstvo sveta. Ukoliko se ovom svojstvu suprotstavljaju odgovarajuće nevrednosti u ovom slučaju se radi o neredu ili besporetku. Pored ontološkog postojanja reda i poretka koji predstavlja neku objektivnu vrednost postoji i subjektivna vrednost koja je iskazana kroz sadržaj ljudske svesti, koja nas obavezuje na

---

²⁵ Живоћић.М., *Аксиологија*, Загреб, 1986, 204

²⁶ Лукић.Р. Систем филозофије права, БИГЗ, 1995, 244

određeno ponašanje i time se dobija normativna snaga. Zato je celokupna ljudska kultura zapravo ostvarenje ljudskog sveta, kao i samo uvođenja reda i poretka u ljudski svet. Sa jedne strane kao što se kosmos suprostavlja opasnosti izbijanja haosa tako se i čovek na neki način suprostavlja neredu i besporetku kako u prirodi tako i samom ljudskom društvu. „Red znači na prvom mestu predvidljivost i izvesnost”.²⁷ Svako odstupanje čovek doživljava kao pretnju i opasnost po svoj opstanak. Od nekih čisto rušilačkih težnji treba razlikovati težnju za uvođenjem novog reda i poretka. U svakom društvu se obično pojavljuju najčešće dve snage i to: prva koja služi za održavanje postojećeg poretka i druga koja je za njegovo rušenje. Ako se stanje u društvu promenilo i neminovno se zahteva novi red i poredak, on će svakako pre ili kasnije biti uveden, uz veće ili manje borbe koje stoje realizaciji potrebnog cilja koji je predviđen. Pošto danas ništa nije večno, tako ni sadašnji poredak, ali ne postoji garancija niti bilo kakav preduslov da će stanje posle smene zaista biti bolje. Istorija daje sud i konačnu ocenu o uspešnosti promena. Ako znamo koliki gubitak kroz žrtve moramo da podnesemo da bi usledila promena reda i poretka, postavlja se logično pitanje da li je zaista vredno toga imajući u vidu posledice? Čovek više luta je u magli i ne razlikuju one vrednosti koje mora da sazna i da se za njih bori. Neminovno je da prilikom promene reda i poretka nosi sa sobom i određeno zlo koje ga prati. „Čovek je onaj koji može biti i zao i dobar. Dobro i zlo jesu neodvojivi”²⁸ Smatramo da je veoma važno da čovek reflektuje one vrednosti koje doprinose razvoju ljudskog društva i pozitivno utiču na svakog čoveka ponaosob. U protivnom ukoliko se zlo proširi na red i poredak može da ugrozi sam razvoj ljudskog društva i unesreći veliki broj ljudi koji ne mogu da se otrgnu negativnom uticaju koji se širi na ljudsku zajednicu.

Zaključna razmatranja

Kroz sam proces formiranja ideje vlasti, možemo doći do ideje prava koja ne može biti ništa drugo nego pravda. Osnovno načelo pravde jeste jednakost tj. jednake stvari treba jednako tretirati, a nejednake stvari treba nejednako tretirati. Suštinski razmenjuju se

---

²⁷ Тасић Ђ., *Правда и ред као принципи права*, Београд, 1984, 212

²⁸ Наведено према: Кагрга М., *Етика или револуција*, Нолит, Београд, 1983, 311

jednake vrednosti. Poznato je načelo da „svako svoje treba dati ili svako da dobije svoje”²⁹ Znamo da je pravedno ujedno i istinito, dobro, lepo i da predstavlja vrednost koja se ne može izvesti ni iz kakve druge vrednosti, jer „pravo je ona stvarnost čiji je smisao da služi pravnoj vrednosti, ideji prava.”³⁰ Pravda u stvari to i jeste, ukoliko se posmatra kao ljudska osobina, tj. vrlina. U subjektivnom smislu se ona definiše kao duhovna nastrojenost koja je usmerena na objektivnu pravdu, kao recimo istinitost na istinu. Ovde je samo reč o toj objektivnoj pravdi. Ona kao objekat svog vrednovanja uzima sasvim drugi predmet, a ne onaj na koji je usmeren moralni vrednosni sud: moralno dobar je uvek samo neki čovek, neka ljudska volja, ili neki čovekov karakter. Pravedan u smislu objektivne pravde može biti samo neki odnos među ljudima. Sam ideal moralno dobroga predstavlja se u idealnom čoveku, dok se ideal pravde predstavlja u idealnom društvenom poretku. Sa naučnog stanovišta postoji pretpostavka koja nam govori o tome da li postoji apsolutna vrednost uopšte kao i moralna vrednost. Sa aspekta religijskog verovanja ne postoji apsolutni moral, tj. jedino važeći, onaj koji isključuje „mogućnost drugoga”. Ako se poretke da je ono što je po jednom moralnom poretku dobro ili pravedno, onda je u svim okolnostima dobro ili pravedno, a što je po tom moralnom poretku zlo, onda je u svim okolnostima zlo. Možemo videti da je u različitim vremenima, kod različitih naroda važe veoma različiti i međusobno protivrečni moralni i pravni sistemi, da se u različitim okolnostima može smatrati dobrim i zlim, pravednim i nepravednim, kao i da se ništa u svim mogućim okolnostima ne mora smatrati dobrim ili zlim, pravednim ili nepravednim. Ako moralni i pravni poredak ne propisuje da se u svim prilikama treba povinovati pozitivnom pravnom poretku, ako, dakle, postoji mogućnost protivrečnosti između morala i pravnog poretka, onda zahtev da se pravo odvoji od morala i pravna nauka od etike, znači da važenje pozitivnih pravnih normi ne zavisi od toga da li su saobrazne moralnom poretku tj, pravna norma može se smatrati važećom čak i ako protivreči moralnom poretku pri čemu „moralne vrijednosti su deo nečega što ima realni društveni korijen, odnosno odbacivanje

---

²⁹ Лукић.Р. *Систем филозофије права*, БИГЗ, 1995, 245

³⁰ Radbruch. G., *Филозофија права*, Полит, Београд, 1973, 44

svakog njihova mistifikovanja, ne samo da ne mora voditi umanjivanju njihova ugleda, autoriteta, koje se izgrađuje na jednom naučnom gledanju na čovjeka, već mogu ustvari imati pun, pravi autoritet”.³¹ Postavlja se pitanje šta je zajedničko u svim moralnim sistemima? Da li je postoje neki zajednički elementi koji su sadržani u svim moralnim sistemima? (na primer: „sačuvati mir”, „nikome ne činiti nasilje”). „Heraklit nas je učio da je rat ne samo „otac”, tj uzrok svega, nego i „kralj” tj, vrhovni autoritet koji propisuje norme, najviša vrednost, dakle dobar, da je pravo sukob i da je stoga sukob pravedan.”³² Zajedničko svim moralnim sistemima nije ništa drugo nego da su to društvene norme. One statuiraju određeno ponašanje čoveka –neposredno ili posredno prema drugim ljudima, tj. propisuju ga kao „trebano” i „moralno dobro je ono što odgovara društvenoj normi koja statuiraju određeno ljudsko ponašanje, dok je moralno zlo ono što protivreči takvoj normi”³³Ako se prisetimo Kantove metafore o čoveku kao krivom drvetu, on se u svom delu pita: „kako je moguće da iz krivog drveta od kog je stvoren čovek proizađe nešto potpuno pravo”³⁴. Imajući u vidu razvoj teorije i prakse ljudskih prava od kraja rata naovamo možemo da kažemo da su se odvojila dva pravca i to: pravac univerzalizacije ljudskih prava i pravac multiplikacije ljudskih prava. Ovaj pravac se odvija na tri načina: Prvo, zato što se uvećava količina dobara koja se smatraju vrednim zaštite (sloboda veroispovesti, sloboda štampe..), Drugo, zato što su nosioci prava postali i drugi subjekti, ne samo čovek (porodica, verske ili etničke manjine), i Treće, zato što ni sam čovek nije više posmatran kao apstraktan čovek, već je viđen u kroz razne načine svog bistvovanja u društvu. (kao dete, kao starac, kao bolesnik, kao penzioner) i samim tim „ljudska prava predstavljaju jezik koji na

---

³¹ Павичевић.В., *Однос вредности и стварности у немачкој идеалистичкој аксиологији*, Култура Београд, 1958, 75

³² *Смисао фрагмента 53,80,112* (Diels): Рат је отац свега и краљ свега.Једне показује као богове, друге као људе; једне чини робовима, друге слободнима" Што у рату победници постају богови или слободни, а побеђени људи или робови, то је праведно. Јер: "Треба знати да је рат општи принцип, а право сукоб, и да се све догађа на основу сукоба и нужности" Наведено према:

Келзен. Х., *Чиста теорија права*, Гутенбергова галаксија, Београд, 2000, 44

³³ Келзен. Х., *Чиста теорија права*, Гутенбергова галаксија, Београд, 2000, 60

³⁴ Кант. Е., *Идеја светске историје с космополитске тачке гледишта*,

sistematičan način otelotvoruje ovu intuiciju i, ukoliko ova intuicija vrši uticaj na ponašanje pojedinaca i država, može se reći da napredujemo u moralnom smislu.”³⁵ U suštini smatramo da je što više dobara, više je i subjekata, samim tim je i više statusa jedne individue. Ova tri pravca su međusobno zavisna i povezana. Takođe smatramo da se proces multiplikacije najpre ispoljio u okviru socijalnih prava (sloboda veroispovesti, sloboda mišljenja, pravo na slobodu), a onda i u pogledu političkih prava.

Popis korišćene literature:

1. Aristotel., *Nikomahova etika*, Kultura, Beograd, 1970,
2. Beri. N., *Uvod u modernu političku teoriju*, Beograd, 2007,
3. Burgental. T., *Međunarodna ljudska prava u sažetom obliku*, Beograd, COLPI –Institut za ustavnu i zakonodavnu politiku Beogradski centar za ljudska prava, 1997,
4. Bobio. N., *Doba prava*, Dvanaest eseja o ljudskim pravima, Službeni glasnik, 2008,
5. Dimitrijević. V., Paunović, M., Đerić, V., *Ljudska prava – udžbenik*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 1997,
6. Deborah. R.L., *Ethice in practice*, Oxford University press, Oxford, 2000,
7. Ignjatijev. M., *Ljudska prava kao politika i idolopoklonstvo*, Beograd, 2006,
8. Kamps, Viktorija., *Javne vrline*, IP Filip Višnjić, 2007,
9. Lask. E., *Filozofija prava i kraći spisi*, Beograd, 2005,
10. Kantorović. H., *Borba za pravnu nauku*, Beograd, 2006,

---

³⁵Игњатијев.М., *Људска прava као политика и идолопоклонство*„Јавно предузеће „Службени гласник“Правни факултет Универзитета у Београду,2006, 31

11. Koler. P., *Pravo, moral i vrlina*, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, br. 2, 2005,
12. Kelzen. H., *Čista teorija prava*, Gutenbergova galaksija, Beograd, 2000,
13. Kelzen. H., *Opšta teorija prava i države*, Arhiva za pravne i društvene nauke, Beograd, 1951,
14. Mabot.D.J., *Uvod u etiku*, Nolit, Beograd, 1981,
15. Marković. M., *Etika i politika*, Bigz, Beograd, 1994,
16. Obradović. K., *Početnica za ljudska prava*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 1997,
17. Pavićević. V., *Osnovi etike*, BIGZ, Beograd, 1974,
18. Pavićević. V., *Odnos vrijednosti i stvarnosti u nemačkoj idealističkoj aksiologiji*, Kultura, Beograd, 1958,
19. Raz. Dž., *Etika u javnom domenu*, CID, Podgorica, 2005,
20. Radbruh. G., *Filozofija prava*, Nolit, Beograd, 1973,
21. Rudić. M., *Ljudska prava-priručnik za nastavnike*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2001,
22. Sartori. Đ., *Demokratija šta je to?*, Podgorica, 2001,
23. Singer. P., *Uvod u etiku*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci, Novi Sad, 2004,
24. Singer. P., *Praktična etika*, SIGNATURE, Beograd, 2000,
25. Trajković. M., *Moralni relativizam u anglo-američkoj jurisprudenciji*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, Niš, 2007,
26. Trajković. M., *Moralnost pravnog sistema kao osnova savremene pravne države*, Pravni život, br. 12, Beograd, 2007,
27. Trajković. M., *Moral u bespuću politike*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, br. 2, Novi Sad, 2010,

28. Fuler. L., *Moralnost prava*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2001,
29. Flajner. T., *Ljudska prava i ljudsko dostojanstvo*, Gutenbergova galaksija, 1996,
30. Životić. M., *Aksiologija*, Zagreb, 1986,
31. Hardie.W.F.R., *Aristotel's Ethical Theory*, Oxford University Press, Oxford, 1980,
32. Sheler.M., *Položaj čovjeka u kozmosu, Čovjek i povijest*, Veselin Masleša-Svetlost, Sarajevo, 1987.
33. Dimitrijević Vojin, *Neizvesnost ljudskih prava na putu od samovlašća ka demokratiji*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Novi Sad, 1993
34. Vračar Stevan, *Strukturalnost filozofije prava*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Novi Sad, 1995
35. Kaufman Artur, *Pravo i razumevanje prava*, Gutenbergova galaksija, Valjevska štamparija, 1998
36. Kožev Aleksandar, *Nacrt za jednu fenomenologiju prava*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Novi Sad, 2012

THE ROLE OF THE STATE IN THE CREATION AND APPLICATION OF LAW, THEORETICAL-LEGAL ASPECT

Abstract: Every legal norm should be implemented through the system of state institutions. The goal of every state is to apply the law, which will make the legal order effective. With the regulation of legal norms, the state regulates certain social relations that are essential for the very functioning of the state. However, if the application of the law is not realized, then even the adoption of a certain legal norm has no significance. "For the state, it is not only important to create law, that is, to enact legal norms, but it is even more important to apply them." By applying the law, the tasks of the law and the state are realized, which primarily protect the values of

the ruling class through the three pillars of the institution of power, judicial, executive and legislative. Although they are separate in terms of their functionality, each government wants to achieve a certain return influence and thus strengthen its influence on the other government institution even more.